

Educació

Maria Àngels Alemany, una mestra gironina homenatjada a Lloret

Joan Domènech



Maria Àngels Alemany
i Boris (1895-1990)

Exposició de treballs
del curs 1935-36 a Lloret.



Lloret de Mar ha estrenat aquest any la seva quarta escola de primària, que ja va funcionar l'any anterior amb pavellons prefabricats en un espai pròxim al col·legi Pere Torrent. Ara l'Ajuntament de Lloret ha

pres la decisió de donar a aquest centre docent nou, edificat al sector del Rieral, el nom de Maria Àngels Alemany, que va ser una mestra amb una gran personalitat que va exercir la seva labor pedagògica a la vila marinera entre els anys 1933 i 1950.

Després de dotze anys a la Cellera va ser mestra a Lloret durant la República, la Guerra Civil i la postguerra, al llarg de 44 anys

Infantesa i estudis

Maria Àngels Alemany Boris va néixer a Girona el 18 de setembre de 1895. Era filla de Benet Alemany Dalmau, gironí, domiciliat al número 23 del carrer del Pes de la Palla, i de Maria Boris Julià, que era de Pont Major. (Jeroni Boris Julià, germà de Maria, va ser el pare de la prestigiosa locutora Francina Boris, de la qual, doncs, la Maria Àngels era cosina germana). Els avis paterns eren Pere Alemany i Inès Dalmau (filla de Fontcoberta) i els materns Salvi Boris (de Pont Major) i Francesca Julià (de Mollet). Tots quatre, però, ja eren difunts quan va néixer ella. Va ser batejada a la parròquia de la Catedral el dia 23 de setembre i a més del nom pel qual ha estat coneguda, n'hi van posar dos més, com s'estilava llavors: els de Josefa i Mariana. A l'edat adequada va començar a anar a l'escola i, entre les mestres que va tenir va haver-hi Carme Auguet i Comalada, una professora molt reputada en aquella època. Carme Auguet (Sant Daniel, 1874 – Girona, 1948), que feia de mestra des dels 17 anys, havia exercit a Gironella (Berga), Barcelona i Olot i vingué a Girona en 1907. Per tant, Maria Àngels Alemany en degué ser alumna quan ja era relativament grandeta, a partir dels dotze anys, en uns moments en què ja hi ha prou desenvolupament intel·lectual per captar i fer seves –i més en aquell temps– les qualitats de la mestra que tenia al davant. Com a companyes de l'escola Maria Àngels va tenir, entre altres, Josefina Montsalvatge, Teresa Bartina, Anna Coll Turbau, Maria Cos Dillet, Narcisa Carbó, Dolors Maymí Nualart, Carme Bruguera Sàbat, Maria Esperança Figueras Basols, Estrella Junquera Muné, Mercè Viñas, Laura Casadevall i Maria C. Batlle Prats. Amb aquestes alumnes

Carme Auguet practicava una escola activa, amb un tracte exquisit, classes a l'aire lliure a la Devesa, excursions i visites, festes de fi de curs, exposicions de treballs i, òbviament, aquelles pràctiques pietoses que llavors es portaven a terme amb el convenciment que perfilaven millor el caràcter de les nenes: el mes de Maria, el compliment pasqual, les primeres comunions, etc. És quasi segur que la manera d'exercir el magisteri que tenia Carme Auguet va despertar en la petita Maria Àngels el gust per l'ensenyament. En efecte, ben aviat va decidir cursar els estudis de magisteri, possiblement en algun col·legi especialment habilitat per a aquesta formació de cara a la docència, atès que a Girona no hi va haver Escola Normal per a noies precisament fins a l'any 1914, just l'any en què va acabar la carrera. Per això, doncs, mostrà la seva suficiència a l'Escola Normal de Barcelona el 30 de juny de 1914, on obtingué el títol de mestra d'ensenyança superior amb la nota global d'aprovat. El diploma corresponent li expediren a Madrid un any després.

De Mont-roig a la Cellera

Acabats els estudis, intentà obtenir plaça aviat dins del cos del magisteri i prengué part a les oposicions de torn lliure a Barcelona, que va treure a començament de l'any 1918. Obtingué el número 17 de la llista general i el primer destí que li concediren va ser Mont-roig, al Baix Camp, a la província de Tarragona. Allà va estar-hi poc més d'un any, just en la mateixa època en què hi passava temporades per qüestions de salut el pintor Joan Miró. Maria Àngels Alemany, que hi havia anat acompanyada de la seva mare perquè en aquell temps no estava bé que una noia anés sola per aquests móns de Déu, mirà d'apropar-

se a Girona i trobà l'oportunitat de fer una permuta amb una mestra que ensenyava a la Cellera de Ter. Va ser nomenada mestra d'aquesta localitat l'11 de setembre de 1919, i hi romangué fins al 1933, que va anar a Lloret. A la Cellera fou sempre recordada com una gran mestra. Hi va fer una bona feina, rubricada cada any, a final de curs, amb una festa i una exposició de treballs de les quals parlaven sempre les Juntes Locals d'Ensenyament en les seves actes i els inspectors de la zona. Per aquesta labor va rebre molt sovint un «voto de gracias», com deien a l'època. A la Cellera hi exercia de secretari de l'Ajuntament Josep Fàbrega i Masó, fill de Llers. Secretari i mestra es tractaven sovint i, més enllà dels temes purament administratius o burocràtics, en va néixer un corrent afectiu que acabà en matrimoni el 20 de febrer de 1928, a Montserrat. Fàbrega fou destinat a l'Ajuntament de Lloret a començament dels anys trenta, i aquesta va ser la raó per la qual la mestra Alemany, després de més de dotze anys a la Cellera, prengué part al concurs de trasllat i obtingué la plaça de Lloret per ordre del 25 d'agost de 1933.

Una anècdota exemplar

De l'època de la Cellera hi ha, però, una anècdota que demostra la seva humanitat, que ens plau ressaltar. Com els lectors deuen recordar, l'any 1909 va esclatar una revolta a Barcelona que va donar lloc a l'anomenada Setmana Tràgica. La causa era el trasllat de soldats a la Guerra de l'Àfrica. Els pobres que hi anaven eren sempre els fills de cases modestes que no podien pagar per alliberar-se'n. Els aldarulls no van tenir lloc només a Barcelona –on hi hagué, una vegada més, una cèlebre cremada de convents– sinó que en alguns llocs de les comarques gironines, especial-

Les alumnes de tota l'escola de nenes de Lloret en l'època en què M. A. Alemany en fou directora (dècada del 1940).



ment on hi havia fàbriques, es van produir també fets de protesta. A l'estació del tren d'Anglès, per exemple, cap al migdia del 28 de juliol s'hi van presentar les dones de la fàbrica Burés i es van estirar a la via per tal d'impedir el pas d'un tren que, segons es rumorejava, portava soldats de la zona d'Olot per anar a l'Àfrica. Va arribar-hi aviat la Guàrdia Civil i va tractar de dispersar la gent. Un dels guàrdies va tirar un tret amb la intenció d'espantar els presents, però amb tan mala fortuna que la bala va anar a parar a un camp del davant on treballava un jove pagès de la Cellerà, de vint-i-tres anys, Joan Falsetas Expòsito, que va rebre l'impacte i va morir. Joan Falsetas s'havia casat feia tres mesos amb Carme Aulet Pol, de 22 anys, que ja estava embarassada i quedava vídua. Falsetas era un xicot que ja havia tingut una infantesa difícil, s'havia criat a l'Hospici i no tenia, doncs, gaire família que pogués protestar. Això va facilitar que la seva mort fos força silenciada, i el van enterrar a la fossa comuna d'Anglès. No cal dir que la pobra Carme Aulet i la filla que infantà uns mesos després van passar moltes dificultats per sobreviure. La criatura, Àngela Falsetas Aulet, va poder anar poc a l'escola. En principi, la van acollir al col·legi de les monges carmelites. La seva mare, però, en pagava la mensualitat amb penes i treballs. La mestra Maria Àngels Alemany li va oferir un lloc a l'escola pública però no hi havia maneres que la mare ho acceptés i no volia confessar per què. Un bon dia, però, li explicà a la mestra que èticament no podia consentir el trasllat perquè encara devia a les monges alguna mensualitat. La Maria Àngels Alemany va reaccionar ràpidament. Va anar a les monges, els va pagar de la seva butxaca el que devia la mare i a partir d'aquell moment tingué la petita Àngela —fins i tot gairebé coincidien de nom— a la seva escola.

Els anys a Lloret

Maria Àngels Alemany era una dona enèrgica, de caràcter alegre i de formació molt cristiana que, quan arribà a Lloret, s'incorporà amb empenta a l'escola de nenes, llavors instal·lada a l'edifici que havia cedit per a l'ensenyament el canonge Domènech, al carrer de l'Esperança. La veritat és que el canonge l'havia deixat per a alguna congregació religiosa. La República de 1931, però, se'l va fer seu i el municipaltzà, interpretant a la seva manera la llei i al·legant que l'educació no havia d'estar en mans d'un orde religiós. En aquesta escola Alemany portà a terme una excel·lent tasca que culminà amb una exposició de fi de curs de treballs de tot l'any, inaugurada el dia 12 de juliol de 1936, que devia ser un dels darrers actes normals d'aquells dies, perquè, evidentment, esclatà tot seguit la revolta del 18 de juliol. Aquí, per tant, va haver de viure el període de la Guerra Civil —la seva graduada fou traslladada a l'edifici confiscat a les monges del Cor de Maria— i el de la postguerra, tots dos prou difícils per a ella, ja que en la primera etapa va haver d'acceptar imposicions de personatges que tenia per sobre, moltes de les quals no compartia de cap manera, per la seva formació. Tot i això, se'n va sortir molt bé, i mantingué el seu estil i, sempre que va poder, les seves conviccions. Tant és així que, un cop acabada la guerra, els vencedors no van entendre que les autoritats

d'esquerres no l'haguessin tret del càrrec i li van buscar constantment les pessigolles. En són prova tots els papers que va haver de presentar durant molt de temps i reiteradament per demostrar que no havia estat afí a la gent del Comitè, entre els quals alguns certificats a favor seu expedits a Girona pel llavors cap provincial del Servicio Nacional de Propaganda, Josep Franquet Alemany, i, més tard, pel *Delegado Provincial de Ex-combatientes*, Antoni Franquet Alemany, que, a més, eren nebots seus i per tant van tractar d'ajudar-la. La realitat és que, més enllà d'aquests episodis, fou una bona mestra —una mestra de la seva època, és clar— d'aquelles que Maria Alonso, també professora però a més periodista, en un dels seus articles en deia «una mestra, mestra». I a més de mestra, una excel·lent directora.

Memòries de l'escola

Per les memòries que va escriure al final de cada curs podem saber com era l'escola de l'època i com la portava. L'any 1941, per exemple, referint-se a la graduada de Lloret, ens dóna molts detalls, d'entre els quals escollim els següents:

«Empieza el primer grado con alumnos que por su intelectualidad son tratados como párvulos pero poco a poco sus horizontes, de suyo en si limitados, adquieren conocimientos útiles y salen de este grado sabiendo leer y escribir correctamente; cuentas

Per les memòries que escrivia al final de cada curs es pot saber com eren les escoles de l'època i de quina manera ella portava la seva

y problemitas de las cuatro operaciones, sencillo todo, pero entendiéndolo perfectamente; además, rudimentos de las materias básicas.

»La maestra es la misma siempre, ya que tiene gusto especial en este grado y habilidad para tratar a las niñas de esta edad [...]».

Referint-se al tercer grau, comenta: «En este grado, sus redacciones ya se basan en prácticas de moral, buenas obras, urbanidad, que aunque en los otros grados ya se habían practicado, en éste lo fundamenta para aconsejar a los demás. [...] Las labores a veces son de adorno, otras de compostura de piezas de uso práctico y también para que aprendan a hacer según las necesidades y también para los necesitados.

»Todas las maestras prescindimos del sentido individualista para trabajar al unísono y en beneficio de la enseñanza. La preparación de lecciones no se olvida nunca y el cuaderno de rotación de los alumnos y de la escuela responde a la preparación. [...] Entre las maestras hay cambio de impresiones cada mes, haciéndolo constar en acta, observaciones, paseos, optimismos-fracasos, todo cuanto de alguna importancia tiene realidad.

»A mitad de las sesiones tenemos descanso pero de duración más larga para las niñas del primer grado. Tenemos un magnífico patio-jardín y cada niña cuida de un trozo de terreno en donde tiene gran variedad de plantas y flores [...]. Mapa en el suelo, para la geografía».

Explica, després, les pràctiques pietoses que inculcaven a la mainada i tot seguit fa referència al material escolar: «Las mesas son de colaboración con sillas adecuadas y en todas las mesas vemos un cactus y una limpieza de admirar, pues una niña encargada de la misma que procuramos alternar, cuida de avisar a la que olvida sus deberes. Hay otra niña encargada de



Programa fet a mà de la festa d'acabament de curs i d'inauguració de l'exposició de treballs escolars a Lloret (12 de juliol de 1936).

las labores o sea guardarlas en los armarios o vigilar cómo las guardan y así adquieren sin darse cuenta hábitos de orden y disciplina.

»Tenemos un buzón llamado "tesoro escolar". Allí las niñas semanalmente echan escrito en un papel sin firma una buena obra que han practicado, a veces un propósito para la semana, y luego se leen estos billetes y al alabar la acción, según su mérito, se les estimula a practicar otras. A veces, en el buzón, tiran cartas que escriben entre ellas y es de ver con qué ilusión las leen, practicándose así en las relaciones.»

L'homenatge de Lloret

Maria Àngels Alemany —coneguda per moltes nenes com a Doña Angeles— va estar exercint a Lloret fins al 1950. Els primers temps, la família vivia en unes dependències de l'escola. Després van adquirir una casa al carrer de Sant Pere, davant de l'antic Sindicat de Terrassans. L'1 de setembre va deixar la seva feina de directora i mestra de Lloret per retornar a les seves arrels i anar a l'escola unitària de Sant Daniel, destinada a discapacitats. Feia poc que havia fet un

curset sobre el tractament d'aquests infants. En 1951 l'Ajuntament de Girona va pressionar per a la creació d'una escola de retardats mentals, i va aconseguir que en funcionés una com a unitària de nenes, en el grup José Antonio de la ciutat. Maria Àngels Alemany en fou nomenada mestra. El 1959 passà a ser directora de tot el grup. Aquesta fou la tasca que desenvolupà en els darrers anys de vida professional. La seva carrera s'acabà l'any 1965, després de 47 anys al servei del magisteri i havent rebut excepcionalment, el 29 de juliol de 1964, un premi de deu mil pessetes «como reconocimiento a la destacada labor que en el orden social y profesional viene desarrollando al frente de su escuela y a los méritos contraídos en el ejercicio de la enseñanza». Va viure la jubilació plena de facultats i satisfaccions, només, en tot cas, amb la dissort de patir la mort del seu marit el 14 de març de 1967. A ella la mort no li arribà fins molt més tard, el 7 de gener de 1990, a l'edat de 95 anys, després de poder gaudir de la família —dos fills— i nombrosos néts. Tot i morir a Barcelona, els fills la van portar a enterrar a Lloret, població que estimava i per la qual es deixava veure de tant en tant. Reposa per sempre —junt a les despulls del marit, que també hi han estat traslladades— en el nínxol número 57 del carrer de Sant Romà.

Lloret de Mar, amb la inclusió del seu nom a la façana del nou col·legi públic de primària, recull el bon record que va deixar entre els antics deixebles, dels quals encara en queden forces, i, implícitament homenatja, junt amb ella, tot un tipus de professionals de l'ensenyament que van treballar molt per la societat, estaven escassament pagats i vivien amb constant sacrifici, i que, ben sovint, han quedat oblidats.

Joan Domènech Moner
és historiador.